

УДК 291.12+26

Литвиненко Н. – гр. БП-31

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

ЕЛЕМЕНТИ ЯЗИЧНИЦТВА В ХРИСТІЯНСЬКІЙ ОБРЯДОВІ УКРАЇНЦІВ

Науковий керівник: к.і.н., доцент Щигельська Г.О.

Lytvynenko N.

Ternopil Ivan Puluj National Technical University

PAGAN ELEMENTS IN CHRISTIAN CUSTOMS OF UKRAINIANS

Supervisor: PhD, Associate Professor Shchyhelska H.O.

Ключові слова: язичництво, християнство, українці.

Keywords: Paganism, Christianity, Ukrainians.

Невід'ємною складовою духовної культури українців виступає релігійність. Витоки релігійності українського народу сягають глибинних пластів української історії дохристиянського періоду. Загальновідомо, що язичницькі традиції, попри всі намагання офіційної релігії (християнства) протягом багатьох століть витіснити їх з ужитку, і досі мають сильний вплив серед українців. Як влучно зазначає науковець-етнограф Г. Кожоляк: «Детальний аналіз побутової релігійності українців показує, що в Україні не було ніколи християнства у «чистому» вигляді. В релігійності українців настільки багато елементів язичництва, що ми можемо говорити про язичницьке християнство» [1, С. 143].

Елементи язичницького світогляду яскраво прослідковуються в християнській обрядовості українців. Зокрема, зв'язок новорічної обрядовості з язичницьким культом стає особливо очевидним, коли згадати головну страву передріздвяної вечері – кутю, яка в усіх східнослов'янських народів була обов'язковим елементом поминальних обрядів. Нею пригощали під час похорону і в дні поминання померлих.

Посвята їжі у кошиках теж має свої архаїчні традиції, пов'язані з обрядом жертвоприношення. Перелік слов'янських жертв наводить «Велесова книга»: «Се боги Русі не беруть жертви людської, ані тваринної, лиш плоди, овочі, квіти, зерно, суру питну, на травах настояну, і меди, ніколи не живу птицю, ані рибу» [2]. У своїй ґрунтовній праці «Дохристиянські вірування українського народу» І. Огієнко зазначає: «Найстаріші жертвні церковні приноси – це канун і кутя, що спочатку Християнства не дозволялися. Слово канун походить від гр. κανον, – наповнений їжею кошіль» [2]. Саме в плетених кошиках і досі приносять українці до церкви на посвяту паски і крашанки на Великдень, городину – на Маковія, мед, яблука, груші, сливи – на Спаса.

Також, до наших днів зберігся звичай колядувати на Різдво. Колядування належить до типу обхідних магічних обрядів, широко представлених в календарному циклі слов'ян й інших народів Європи. Глибинних пластів язичницької ідеології слов'ян, а можливо й праслов'ян, сягає доволі популярне обрядове дійство «Маланка». Ще в кінці XIX ст. український письменник Ю. Федькович зафіксував легенду про Маланку, що засвідчувала язичницьке коріння цього свята і починалася словами: «Донька Бога-Вседержателя Лада мала двоє діточок: одного сина на ім'я Король-Радокнязь Місяць та доньку Весну-Маяну, яку потім почали звати: Милана-Маланка...» [3].

У злитті церковного обряду з побутовою магією проявляється й релігійний синкретизм свята Водохреща. Служба і освячення води осмислюються в народній свідомості через призму стародавніх язичницьких культів, головною мірою пов'язаних з водою. В цьому святі можна також простежити те, як християнські служителі перебрали на себе функції стародавніх волхвів. Це насамперед проявляється в тому, як в ритуальній обрядовості від хати до хати священники ходять і освячують водою житло. Наступним, досить значним, святом зимнього циклу є Стрітіння, яке відзначається на початку лютого. Воно носить досить глибоке язичницьке коріння. За народним повір'ям, в цей день зустрічається зима з літом, щоб позмагатися.

Зберігалися язичницькі традиції у відзначенні таких свят, як Вербна неділя. Вербна як символ не була пов'язана лише з іудейсько-християнською традицією. Мала вона й прадавнє слов'янське символічне значення. «Бити свяченою галузкою верби, що її в Галичині та Буковині звать «шуткою», – звичай ще дохристиянський: він має на меті передати тому, кого б'ють, творчої розбудженої енергії та здоров'я», – писав Є. Онацький [4, С.89].

Частина атрибутів Великодніх свят також була запозичена з давньослов'янської релігії, зокрема приготування паски, виготовлення писанок і крашанок. Яйце в язичників було символом народження весняного сонця. З язичницьким світоглядом були пов'язані й великодні вогні. У давнину їх запалювали на честь сонця та богині весни й кохання Лади. Поєднання язичницьких та християнських обрядів прослідковується у традиції великодніх церковних дзвонів, вважається, що чим гучніше дзвонити, тим багатший буде врожай.

Пронизаний язичницькими традиціями й літній обрядовий цикл, який триває від Зелених свят (Трійця) до Головосіки (29 серпня). Найголовнішим громовиком став пророк Ілля, святкування якого справляють 20 липня. Перенесення на Іллю функцій Перуна було зроблено завдяки їхній подібності. Проте, незважаючи на те, що образ бога Перуна був змінений святим пророком Іллею, його язичницьке розуміння як бога грому і блискавки збереглося протягом століть. У наші дні найяскравіше відзначають свято Івана Купала, приурочене до християнського свята Різдва святого Пророка Івана. Уся купальська обрядовість пройнята символікою, в якій поєднано елементи аграрної магії, солярного культу, очищувальних та еротичних обрядів. Купальські вогнища – відгомін культу сонця, купальська вода – символ цілющої сили, папороть – символ щасливої долі, купальська роса забезпечує красу і кохання, марена – родючість та щастя.

Таким чином, можна стверджувати, що християнська обрядовість українців досить органічно поєднує давні язичницькі ритуали та церковні обряди. Елементи язичництва значною мірою присутні в обрядах святкування більшості християнських свят та відіграють вагомий роль у сучасному духовному житті населення України.

Список використаної літератури

1. Кожоляно Г. Поєднання язичницьких і християнських свят у календарній обрядовості українців після офіційного введення християнства//Питання стародавньої, середньовічної історії, археології й етнології: Зб. наук. праць. – Чернівці: Прут, 2010. – Т.1 (29). – С.143-154.
2. Творун С. «Язичництво» чи «архаїчне православ'я»? Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.vinca.org.ua/shlyah-ridnoi-viry/419-rozviuvannja-shtuchnyh-mifiv-pro-jazychnyctvo-i-nashu-ridnu-viru?format=pdf>.
3. Язичницькі світоглядні елементи у віруваннях і традиціях українського народу Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://history.org.ua/LiberUA/Book/relig/7.pdf>
4. Боднарук П. Архаїчні світоглядні елементи у віруваннях і традиціях українського народу (середина 1940-х — середина 1980-х років) Електронний ресурс. – Режим доступу: http://history.org.ua/JournALL/kraj/kraj_2010_3/14.pdf